

РОЛЬ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МАЙБУТНІМ ФАХІВЦЯМ ТУРИСТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

Марія Анатоліївна Огреніч
Одеська національна академія харчових технологій
Одеса, Україна
ogrenich08@ukr.net

Марина Євгенівна Шепель
Одеська національна академія харчових технологій
Одеса, Україна
marinashapel@gmail.com

Марина Леонідівна Яковлева
Одеська національна академія харчових технологій
Одеса, Україна
marina1976434@gmail.com

Abstract. The article reveals the influence of deontological culture on a foreign language teaching process as a prerequisite of future tourism specialists' development. The analysis of domestic and foreign scientific literature devoted to the problems of deontological culture and professional ethics is made. The authors give their own definition to the concepts of "future tourism specialists' deontological culture" and "future tourism specialists' professional ethics". Much attention is paid to the pedagogical technologies of deontological culture formation and the communicative approach at foreign language tutorials at a non-linguistic university. The methodology consists of either working with professionally-oriented texts or role plays and business games that encourage students' critical and logical thinking.

Key words: deontological culture, foreign language, future tourism specialists, professional ethics, pedagogical technologies.

Анотація. У статті розглянуто вплив деонтологічної культури у процесі викладання іноземної мови як передумову становлення майбутніх фахівців туристичного профілю. Авторами зроблено аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, у яких висвітлені питання деонтологічної культури та професійної етики. Надано власні визначення понять «деонтологічна культура майбутніх фахівців туристичного профілю» та «професійна етика майбутніх фахівців туристичної профілю». Велику увагу приділено педагогічним технологіям формування деонтологічної культури та комунікативному підходу на заняттях з іноземної мови у немовному виші. Методика викладання включала як роботу з фаховими текстами, так і рольові та ділові ігри, що сприяли розвитку логічного та критичного мислення студентів.

Ключові слова: деонтологічна культура, іноземна мова, майбутні фахівці туристичної профілю, професійна етика, педагогічні технології.

XXI століття передбачає нові тенденції у підготовці фахівців різних галузей. У законі України про освіту зазначається, що мета освіти – всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей,

формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору¹. Однією з вимог до сучасних фахівців виступає володіння іноземною мовою як засобом ефективної комунікації. Відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання, основною метою навчання іноземної мови є формування у майбутніх фахівців комунікативної компетенції, що означає оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування, розвиток умінь використовувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур сучасного світу. Основою комунікативної компетенції виступають комунікативні вміння, які сформовані на основі мовленнєвих знань і навичок, соціокультурних та соціолінгвістичних знань, вмінь.² На нашу думку, актуального питання набуває роль деонтологічної культури у процесі викладання іноземної мови.

У наукових доробках вітчизняних та зарубіжних вчених можна знайти дослідження, присвячені питанням деонтологічної культури: М. Білан, Ф. Садю, Р.-С. Баліка, О. Брактова, Т. Галкіна, Н. Нікітіна, В. Сізікова, Д., В. Гребеннікова, Є. Гіда, С. Хлєслтва, І. Камінська, А. Матвійчук, Л. Романішина, Л. Романишина, С. Романишин, І. Старовойт та ін. Професійна етика фахівців розглядалася у дослідженнях І. Бостана, К. Костулеану, Е. Горомнеа, М. Костулеану, К. Л. Донохо, М. Дж. Полонського, С. Робертс Д.А. Коен, Е. Кайнак, Н. Деленера, О. Лапузіної, Р.Й. Майор, Б. Менгук, В. Б. Нунес та Л. Л. де Соуза, Д. Пробуцька, Н. Й.М. Сіу, К.С.Дж. Лам, А.А.Аскес-Паррага та А. Кара. Питання професійного розвитку фахівця, професійної орієнтації та розвитку розглядаються у

¹ Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [The Law of Ukraine «On Education»], 2020

² Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors . Language Policy Programme, Council of Europe, 2018, 235 p.

дослідженнях С. Алагманда, Ф. Моцафара, С. Б. Хоссейні, Б. С. Седгпура, С. Амеліної, Г. Яворської. Специфіку викладання іноземних мов у немових вишах досліджували А. Багатєєва, Ю. Рисєєва, А. Васильєва, Р. Гараєва, Н. Булгару, К. Г. Гьохан Кансіс, Л. Мороз, А. Дуброва, В. Трофімчук, С. Мунтіан.

Не дивлячись на велику кількість наукових досліджень щодо питань деонтологічної культури, професійної етики та культури фахівців взагалі, раніше не було визначено роль саме деонтологічної культури у процесі становлення особистості майбутнього фахівця під час викладання іноземної мови у немовному ВНЗ.

Мета нашої статті – визначити вплив деонтологічної культури на становлення майбутніх фахівців туристичного профілю у процесі викладання іноземної мови у немовному ВНЗ.

Відповідно до мети статті визначено наступні завдання: проаналізувати проблему дослідження в науково-педагогічній літературі; дати власне визначення поняттям «деонтологічна культура майбутніх фахівців туристичного профілю» та «професійна етика майбутніх фахівців туристичного профілю» запропонувати методи та підходи щодо розвитку деонтологічної культури майбутніх спеціалістів туристичної галузі у процесі викладання іноземної мови.

Для реалізації поставлених завдань були використані такі методи: теоретичні – аналіз науково-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми, аналіз документів вищого навчального закладу (робочі та навчальні програми з іноземної мови); емпіричні – анкетування, інтерв'ю, спостереження, власний досвід викладачів з метою розвитку деонтологічної культури майбутніх фахівців у процесі викладання іноземної мови.

Як правило, деонтологію тлумачать як етику обов'язку. Підґрунтям такого розмежування виступають різні засоби декларування моральної позиції у вигляді імперативів, які виражають обов'язковість чи заборону, та як оцінювання, що означає схвалення чи засудження. Деонтологія заперечує необхідність враховувати

мотиви, цілі та наслідки того чи іншого вчинку для кваліфікації його як морального взагалі, оскільки моральна специфіка вчинку визначається не тим, заради чого він здійснюється, а спонукальним імпульсом, почуттям обов'язку.³

Цікавої думки дотримувалася І. Старовойт. Дослідниця вважає, що деонтологія є живою онтологією, онтологією в дії. Для неї важливий хід думок, спрямований у майбутнє, до дій, до потрібного й належного. Для останнього найбільш характерним є внутрішнє ставлення особи до реальної дійсності. Обов'язок – поняття ширше, ніж усі інші, оскільки основними тут є внутрішні процеси – думки, а не дії. Тобто, з почуття обов'язку, його ступеня впливають певні особисті норми, які характеризуються високою якістю. Деонтологія науково обґрунтовує необхідність свідомого підпорядкування особистих інтересів потребам суспільства в гармонійному поєднанні особистого і суспільного, визначає форми професійної моралі, виконання громадянського обов'язку в конкретній галузі суспільних: життя і діяльності.⁴

С. Хлестова визначає деонтологічну культуру як одну з найбільш важливих складових професійної культури особистості; а деонтологічну культуру студента розглянуто як сукупність духовно-інтелектуальних, емоційно-ціннісних і професійно-етичних якостей особистості, що визначають етичну та культурну значущість її життєдіяльності. Формування деонтологічної культури студентів визначено як процес поступового вироблення інтелектуальних, емоційно-ціннісних та операційних якостей в структурі особистості майбутніх фахівців.⁵

Вивчаючи деонтологічну культуру лікарів Л. Перейбіда зазначає, що вона є ступенем виконання лікарем своїх обов'язків перед суспільством, який залежить від сформованості морально-етичних цінностей, потреб, інтересів, поглядів, інших мотивів, а також стійкості їхніх проявів; морально-психологічної готовності до професійної діяльності; ступеня розвитку емоційно-вольової сфери особистості (ідеали, емпатійність, воля, вимогливість); інтерсоціоціальних здібностей (взаємодія між суб'єктами професійної діяльності, розуміння їхніх потреб та ефективний вплив на них).⁶

На думку А. Матвійчука, для обґрунтування позиції щодо актуального й особливого місця деонтологічної теорії у практиці вищої школи також необхідно звернути увагу на те, що належне, нормативне, імперативне є тими феноменами, що виступають, свого роду, засобами конструювання сталої й стабільної суспільної системи. Науковець зауважує, що важливим елементом сучасного освітнього процесу має бути спеціальна увага до проблематики обов'язку, відповідальності, самообмеження, співвідношення індивідуальних та суспільних інтересів.⁷

За визначенням І. Камінської, елементами деонтологічної культури є деонтологічна компетентність і комунікативні навички, що дозволяють викликати довіру, емпатію, емоційність

³ Deontolohiia, in Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy [Deontology, Encyclopedia of modern Ukraine], 2020.

⁴ Starovoit, I. Y. Deontolohichni zasady profesiinoi pidhotovky studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv [Deontological Bases of Professional Preparation of the Students of Higher Educational Institutions]. Pedahohichni dyskurs, 2012, Vol. 12, p. 310 - 311

⁵ Hlyestova, S. S. Formuvannia deontolohichnoi kultury studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv u protsesi sotsialno-vykhovnoi roboty [Formation of Students' Deontological Culture in the Social and Educational Work of Higher Education Establishment]. Candidate's thesis. Kyiv, Ukraine: National Pedagogical Dragomanov University, 2011, p.9

⁶ Pereibida L.V. Orhanizatsiini zasady diialnosti pedahohichnoho kolektyvu z rozvytku deontolohichnoi kultury uchniv medychnoho litseiu [Organizational Foundations of Pedagogical Collective's Activity in developing of deontological culture of medical lyceum students]. [Candidate's thesis]. Kyiv, Ukraine: Kyiv National Taras Shevchenko University, 2008, p.10

⁷ Matviichuk, A. V. Mistse deontolohichnoi teorii u praktytsi vyshchoi shkoly [Place of Deontological Theory in Higher School Practice]. Yurydychnyi visnyk. Povitriane i kosmichne pravo, 2019, P. Vol. 3, p. 44

та емоційну ідентифікацію, особистісну рефлексію, а також забезпечують нормативну поведінку, моральну свідомість та відповідальність при виконанні професійної діяльності.⁸

Науковець Є. Гіда вважає, що деонтологічні норми та відповідні кодекси (кодекс честі, етичний кодекс, деонтологічний кодекс) містять стандарти, що дають певні орієнтири діяльності на практиці. Учений розглядає деонтологічні кодекси як своєрідне зведення правил поведінки всередині організації (кодекс професійної моралі), в якому закладені стандарти (моральні засади) поведінки.⁹

Під деонтологічною культурою майбутніх фахівців туристичного профілю ми розуміємо важливу складову їх професійної культури, принципи поведінки менеджерів персоналу по відношенню до колег та клієнтів.

На нашу думку, деонтологічна культура тісно пов'язана з професійною етикою. При розгляді питання етики та професійної етики представників різних спеціальностей науковці (Д. Пробука, В. Б. Нунес, Л.Л. де Соуза, Р.-С. Баліка, О. Браткова, І. Бостан, К. Костулеану, Е. Горомнеа, М. Костулеану) прийшли до наступних висновків.

Згідно позиції Д. Пробука, етичне виховання є не лише розвитком інтелектуальної та вольової сфери молоді. Етика також повинна виховувати їх чутливість, природну здатність до емпатії, відчуття фізичного та психічного стану інших людей, оскільки відсутність турботи про емоційний вимір морального життя призводить до байдужості до страждань інших людей та до матеріального та інструментального поводження з іншими людьми, що рухаються тут, на соціальний аспект вчення етики, заснований на почутті спільності з іншими людьми.¹⁰

На думку В. Б. Нунес та Л.Л. де Соуза, етичний розвиток розуміється як те, що здійснюється плановим та організованим шляхом і спрямоване на критичне мислення про конкретні моральні дії, які можливі для всіх людей. Дане відображення розривається з одновимірною площиною думки, матеріалізуючись від інтегрованої до неї дії. Етичний розвиток, продовжують вчені, будується комунікативно у взаємодії між суб'єктами, які беруть активну участь у цьому процесі та шукають консенсусу, що має тенденцію до універсалізації, віддаляючись від абсолютної релятивізації. Він орієнтований на почуття пошуку автономії, дедалі ширшого та складнішого і тісно пов'язаний з ідеєю основ соціальної відповідальності.¹¹

Розгалужуючи етику та деонтологію, Р.-С. Баліка зазначає, що перш за все, етику розуміють як науку про ідеологію класу чи суспільства, яка займається моральними принципами, що представляють сукупність норм і правил моральної поведінки. Деонтологія є поведінкою етики, яка має силу нав'язувати, тоді як деонтологічний кодекс передбачає набір суворих норм і правил, яких повинні дотримуватися ті, хто практикує певну професію, тому лікарі, адвокати, журналісти виконують свою роботу на основі такого кодексу.¹²

З точки зору І. Бостан, К. Костулеану, Е. Горомнеа, М. Костулеану, висловлювання «ділова етика» фокусує кожний добрий, справедливий, правильний та справжній елемент, який присутній у системі установ, протоколів чи зусиль, взагалі названих бізнесом.¹³

⁸ Kaminska, I. P. Doslidzhennia skladovykh komponentiv deontolohichnoi kultury maibutnikh medykiv v umovakh anhlomovnoho navchannia [Components Investigation of Future Doctors' Deontological Culture in the Conditions of Studying English]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*, 2015, Vol. 9, p. 22

⁹ Hida Ye. O. Deontolohichni kodeks yak forma zakriplennia deontolohichnykh norm [Deontological Code as a Form of Deontological Rules Connection]. *Pravo i Bezpeka*, 2009, Vol. 5, p. 182

¹⁰ Probuca, D. The Educational Aspects of Ethics. *Ethics & Bioethics (in Central Europe)*, 2016, Vol. 6, No.3-41, p. 170

¹¹ Nunes, V. B. & Souza, L. de D. Ethical Formation in Professional, Scientific and Technological Education. *Educação & Realidade*, 2018, Vol.43 No. 2, p. 714-715

¹² Balica, R.-S. Ethics and deontology in Solving Conflicts. *Annals of the University of Craiova for Journalism, Communication and Management*, 2017, Vol.3, No.1, p. 81-82.

¹³ Bostan I., Costuleanu, C., Horomnea, E., & Costuleanu, M. Morality, Ethics and True Image in Business Accounting. *Theoretical and Applied Economics*, 2011, Vol. 18, No 6, p. 49.

Як зауважує О. Браткова, професійна етика – це передусім специфічний етичний кодекс людей певної професії. Науковцем висвітлено основні морально-етичні норми, які сприяють ефективній професійній взаємодії та спілкуванню, а саме: порядності, чесності, об'єктивності, толерантності, поваги, відповідальності тощо.¹⁴

Під професійною етикою майбутніх фахівців туристичного профілю ми розуміємо норми і правила, що регламентують поведінку майбутнього фахівця, його взаємини з керівництвом, колегами та клієнтами.

Розвиток деонтологічної культури майбутніх фахівців в умовах іншомовного (англомовного) середовища втілювалася нами через професійно-спрямоване оволодіння іноземною (англійською) мовою. Загальновідомо, що метою процесу оволодіння іноземною мовою виступає навчання комунікації, яка в методиці викладання іноземних мов передбачає обмін інформацією, що відбувається у процесі комунікативної взаємодії двох або більше осіб. Дана взаємодія реалізувалася нами через комунікативно-орієнтоване навчання. Даний підхід пов'язаний з розумінням, сприйняттям і оцінкою інших людей та когнітивними процесами (пам'ять, увага, ява мислення і сприймання).

Ми з'ясували, що відповідно до вимог навчальної програми з іноземної мови за професійним спрямуванням, у немовному виші передбачається оволодіння професійно-спрямованою іншомовною компетентністю протягом першого та другого років навчання, коли студенти знаходяться у процесі отримання знань з обраного фаху. Тому, на нашу думку, вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням слід розглядати не як відокремлений предмет, а як важливий компонент професійної підготовки, що базується на міжпредметних зв'язках фахових дисциплін.

При виборі методики викладання професійної іноземної (англійської) мови, що спрямована на розвиток деонтологічної культури, ми обрали комунікативний підхід. Як відомо, даний підхід активізує комунікативні процеси, а це, у свою чергу, стимулює студентів висловлювати їхні думки, виражати емоції та почуття, проявляти невербальну поведінку та керувати нею.

У процесі викладання дисципліни ми обирали навчальний матеріал, теми, тексти усного та письмового характеру деонтологічного спрямування з урахуванням майбутньої професійної діяльності.

Під час занять з іноземної мови ми поставили собі за мету навчити майбутніх фахівців туристичного профілю використовувати іноземну (англійську) мову як інструмент поповнення професійних знань і розвивати деонтологічні знання, уміння та навички. Важлого значення набуло бажання студентів оволодіти іноземною мовою та отримати спеціальні знання.

Нами було розроблено типові ситуації, притаманні професійній комунікації, які б створювали вмотивовану потребу в іншомовному спілкуванні і наближали процес навчання до майбутнього професійно-орієнтованого спілкування.

Ми передбачали, що за допомогою автентичного змісту дидактичного матеріалу (фахові тексти, аудіо- та відеоматеріали) і комунікативних завдань студенти отримують знання про деонтологічну культуру та її компоненти. Велику увагу було приділено навчанням нормативному мовленню та правилам поведінки та професійної діяльності у процесі комунікації на заняттях з іноземної мови.

На нашу думку, робота з текстами професійного спрямування відіграє важливу роль у розвитку деонтологічної культури. У процесі такої роботи ми використовували дотекстові вправи (pre-reading activities), текстові вправи (while-reading activities) та післятекстові вправи (post-reading activities).

¹⁴ Bratkova , O. I. Problema profesiinnoi vzaiemodii maibutnoho fakhivtsia kriz pryzmu deontolohii. [Problem of Future Specialist's]Pedagogichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedagogika, 2017, Vol. 27, p.91

Так, дотекстові вправи (pre-reading activities) впроваджувалися з метою мотивації студентів до роботи з матеріалом та подолання труднощів розуміння фахових термінів. У процесі їх виконання (while-reading activities) студенти працювали з автентичним текстом. Післятекстові вправи (post-reading activities) були спрямовані на розуміння прочитаної інформації. Наприклад, студенти заповнювали пропущені слова (Fill in the gaps), знаходили у тексті лексичні одиниці за тлумаченням (Find the word/word combination in the text according to the explanation), з'єднували слово з перекладом (Match the word with its translation), відповідали на запитання до тексту (Answer the questions).

Паралельно ми також використовували такий прийом, як skimming. Студенти переглядали текст та намагалися зрозуміти загальну інформацію. З метою розвитку грамотного мовлення ми ставили перед студентами завдання скласти різні типи запитань до тексту.

Під час розвитку деонтологічної культури майбутніх фахівців туристичного профілю ми проводили ділові та рольові ігри. Метою даних ігор виступило моделювання майбутньої професійної діяльності студентів, програвання ситуацій, які пов'язані з опрацюванням етики ділового спілкування, поведінки та комунікативної культури. У процесі ігор ми формували навички довіри та емпатії, уміння слухати майбутніх колег та клієнтів.

Серед педагогічних технологій формування деонтологічної культури майбутніх спеціалістів туристичної галузі при їх підготовці до професійної діяльності можна ми виділили наступні групи: технології гуманізації та діалогізації освіти; інтеграційного утворення; проблемного та системного проєктування; саморозвитку і самозміни.¹⁵

Зупинимось на кожній з них детальніше.

Технології *гуманізації та діалогізації освіти* спираються на педагогічний задум перенесення акценту процесу навчання з позицій донесення до студентів певних знань на позиції розвитку їх особистості. В їх основі – важливість самої людини з її системою ціннісних орієнтацій і рівнем розвитку моральної свідомості. Вони спрямовані на формування і розвиток світоглядної позиції та творчої активності, націленої на досягнення психологічного і фізичного благополуччя всього соціуму; передбачають переосмислення ролі практичних навчальних дисциплін на духовну і моральну сфери, використання всього процесу навчання з метою переорієнтації студентів на необхідність прийняття рішення в ситуації морального вибору.

Діалогічне спілкування стосується в даному випадку проблем діалогу студента з самим собою, зі своїм власним «Я», зі своїм внутрішнім світом. Дані технології будуються на основі взаємодії в процесі навчання двох рівноправних суб'єктів освіти. Предмет діалогу викладача і студента повинен будуватися так, щоби перший сам приймав рішення з приводу належної поведінки в ситуації морально-етичного вибору. У діалозі відбувається злиття цінностей, ідеалів, позицій, ідей двох суб'єктів, кожен з яких займає природну, невимушену позицію, що обумовлює досягнення ефективності в процесі формування деонтологічної культури. Необхідно також врахувати, що згідно з цього принципу, діалог зумовлює створення на навчальних заняттях єдиного смислового поля, в якому відбувається переорієнтація учнів і трансформація їх особистісних сфер.

Реалізація на практиці технологій гуманізації та діалогізації освіти забезпечує відмову викладачів від стереотипного примусового характеру побудови педагогічної взаємодії зі студентом. Останній стає для нього не об'єктом зовнішнього впливу, а людиною, що вибирає його цінності і прагнення, бачення й уявлення про навколишній світ і роль спеціаліста в життєдіяльності суспільства. Взаємообмін думками, судженнями, що характерно для діалогу, стає джерелом розвитку не тільки студента, а й викладача.

¹⁵ Vasylieva, M. P. Teoretychni osnovy deontolohichnoi pidhotovky pedahoha [Theoretical principles of deontological training of the teacher]. [Doctoral dissertation]. Kharkiv: H.S. Skovoroda Kharkiv State Pedagogical University, 2004

У нашому дослідженні особливу ефективність мали такі форми побудови освітнього процесу, як *лекції удвох* і *прес-конференції*.

На *лекції удвох* висловлювалися протилежні точки зору на шляхи вирішення морально-етичних проблем, що виникають на стадіях розробки, наприклад, туристичного проєкту. Студент, залучений до діалогу двох спеціалістів, змушений був сам аргументувати ту чи іншу точку зору, обґрунтовуючи її, виходячи зі своєї системи цінностей і ціннісних орієнтацій.

Прес-конференції також засновані на розігруванні певних етичних проблем, причому прес-конференції влаштовувалися з відомими представниками туристичних компаній. Зауважимо, що обидва види занять проводилися іноземною (англійською) мовою.

Суть *технологій інтеграційного утворення* зводиться до закладеної в них ідеї інтеграції педагогічного впливу різнопланових знань, які студенти одержують у процесі засвоєння ними дисциплін, що складають навчальний план загальної професійної підготовки майбутніх спеціалістів туристичної галузі. В результаті відбувається формування у них нових понять, життєвих смислів, пріоритетів, установок і цінностей. Інтеграція може бути різноплановою, проте, здійснюється через взаємопроникнення змісту «туристичної» освіти, наукових підходів, практик, методик і технологій, що використовуються викладачами на заняттях з певних навчальних дисциплін теоретичної і практичної підготовки. Це призводить до виникнення певного освітнього простору, що впливає на особистість студентів, систему їх цінностей, установок, смисложиттєвих орієнтацій, ідеалів і пріоритетів.

Ідея інтеграції втілюється в коригуванні навчальних планів, їх базових і варіативних блоків. Послідовність вивчення спеціалізованих предметів визначається включеним в них деонтологічним компонентом. У нашому дослідженні був реалізований навчальний план, що дозволяє протягом всього терміну навчання здійснювати деонтологічну підготовку фахівців туристичного профілю з іноземної мови.

Сутність *технологій проблемного та системного проєктування* полягає в тому, що студенти в рамках освоєння курсу з професійних дисциплін як першого, так і подальшого рівнів за допомогою певних прийомів залучаються до активної розумової діяльності і творчого пошуку рішень. Такі технології забезпечують формування у студентів самостійності мислення, актуалізації етичних знань, руйнування стереотипних, соціально допустимих уявлень про правила поведінки в нестандартних ситуаціях. Проблемне проєктування стосується морально-етичних вимог до навколишнього середовища і суспільства. Саме такими виступають завдання, пов'язані з соціальними потребами населення (туристів), окремих категорій громадян; завдання, що відображають проблеми екології та взаємодії середовища і культурно-історичного етапу розвитку туристичної галузі.

Технології *саморозвитку і самозміни* ґрунтуються на реалізації ідеї організації самостійної роботи студентів на основі принципів активності, розвитку і суб'єктності. Вони проявляються через розробку завдань самостійної роботи з окремих навчальних дисциплін (в нашому випадку – англійської мови), а також через створення, наприклад, творчих проєктів зі спеціальності. На старших курсах студентам пропонується створити свої туристичні агенції з розподілом обов'язків в ньому кожного фахівця, що дозволяють реально уявити специфіку та особливості професійно-проектної діяльності майбутніх фахівців туристичного профілю.

Осмислення моральних категорій і понять, співвіднесення їх з особливостями професійної діяльності сучасного фахівця туристичної сфери відбувається в результаті організації самостійної роботи студентів і контролю над виконанням ними спеціально розроблених завдань.

В результаті реалізації зазначених технологій рівень сформованості деонтологічної готовності у студентів значно підвищився, що підтверджує їх ефективність на практиці. Упровадження цих підходів до навчання на заняттях з іноземної (англійської) мови сприяло досягненню ефективності у формуванні деонтологічної готовності майбутніх спеціалістів

туристичного профілю до їх майбутньої професійної діяльності. У зв'язку з цим, ми можемо говорити про їхню доцільність і практичну значущість.

Особливу роль у методиці формування деонтологічної культури студентів відіграють аналітичні кейси, які ми запроваджували на заняттях з англійської мови (аналіз вихідних умов для створення туристичних проєктів; аналіз конкретних ситуацій, пов'язаних з морально-етичними проблемами туристичної діяльності; аналіз соціальних проблем створення туристичної агенції), проєктні (розробка проєктів, що відповідають заданим умовам – екологічним, соціальним, естетичним), рольові (розігрування конкретних ситуацій, діалогів, презентацій та ін.). Методика включення кейс-технологій в деонтологічну підготовку спеціалістів туристичної галузі з іноземної мови полягає в тому, що кейси вирішуються студентами самостійно в процесі позааудиторної роботи, а підсумок обговорюються на індивідуальних, групових і колективних заняттях. Зазначимо, що усі завдання виконуються англійською мовою, причому ступінь та складність завдань залежать від рівня володіння студентами іноземною мовою. Форми обговорення способів вирішення кейсів також можуть бути різні: це і групові дискусії, і евристичні бесіди, і пошукові діалоги, і студентські конференції, і круглі столи, і тренінги.

Розвиваючи логічне та критичне мислення, особистісні та професійні якості майбутніх фахівців ми використовували такі методи, як: кейс-метод, метод проєктів, мозковий штурм, поповнення вокабуляру, «мікрофон».

Так, *кейс-метод* передбачав комплексний аналіз конкретних ситуацій, їх обговорення та ознайомлення студентів з різними підходами до вирішення проблем.

Метод *проєктів* мав на меті навчити студентів шукаючи необхідну інформацію. Студенти створювали презентації у PowerPoint з певної теми, а потім виступали з ними, відповідаючи на спонтанно задані питання у ході обговорення теми.

Мозковий штурм сприяв формуванню тематично спрямованих запитань, які студенти можуть задавати один одному, або у процесі групової роботи. Також такі питання були записані на дошці. Кожен студент має дати на них відповідь, а кожна відповідь записується на дошці для подальшого повторення студентами.

Метод *поповнення вокабуляру* був необхідний для ознайомлення студентів із деонтологічною культурою. Даний метод здійснювався у процесі роботи з текстами, виконанні лексико-граматичних завдань.

Метод *«мікрофон»* сприяв розвитку монологічного мовлення студентів. Кожен студент висловлював свої думки вголос, потім їх обговорювали. Даний метод знижував появу помилок та допомагав робити умовиводи, що коректувалися викладачем та студентами.

На нашу думку, за допомогою названих вище прийомів та методів у процесі вивчення іноземної мови студенти не тільки отримуватимуть знання про деонтологічну культуру, а й зможуть використовувати їх у майбутній професійній діяльності. Дана методика розвитку деонтологічної культури у процесі вивчення іноземної мови сприятиме: удосконаленню студентами своїх особистісно-значущих якостей, розвитку професійно важливих якостей та деонтологічних знань, формуванню навичок поведінки у професійній діяльності майбутніх фахівців туристичного профілю відповідно до норм і правил деонтологічної культури.

Як бачимо, розвиток деонтологічної культури на заняттях з іноземної мови відіграє важливу роль у становленні майбутніх спеціалістів туристичного профілю. Запропоновані методи сприятимуть формуванню комунікативних вмінь та навичок, емпатії, удосконаленню професійних та особистісних морально-етичних якостей майбутніх фахівців, що не тільки впливатиме на розвиток туристичної галузі, а й економіки та добробуту країни взагалі.

References:

1. BALICA, R.-S. (2017) Ethics and deontology in Solving Conflicts. *Annals of the University of Craiova for Journalism, Communication and Management*, 2017, Vol.3, No.1, P. 75-83. [online]. [Cited 5. 06. 2020.] Available online: <https://www.aucjc.ro/wp-content/uploads/2017/08/aucjcm-vol-3-2017-75-83.pdf>
2. BOSTAN, I., COSTULEANU, C., HOROMNEA, E., & COSTULEANU, M. (2011) Morality, Ethics and True Image in Business Accounting. *Theoretical and Applied Economics*, 2011, Vol. 18, No 6, P. 47-54. [online]. [Cited 5. 06. 2020.] Available online: <http://store.ectap.ro/articole/600.pdf>
3. BRATKOVA, O. I. (2017). Problema profesiinoi vzaiemodii maibutnoho fakhivtsia kriz pryizmu deontolohii. [Problem of Future Specialist's] Pedagogichna osvita: teoriia i praktyka. *Psykholohiia. Pedagogika*, 2017, Vol. 27, P. 86-90. [online]. [Cited 5. 06. 2020.] Available online: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2017_27_19
4. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors (2018). *Language Policy Programme, Council of Europe*, 2018, 235 p. [online]. [Cited 5. 06. 2020.] Available online: <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989>
5. Deontolohiia. (2020) in *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy [Deontology(2020) Encyclopedia of modern Ukraine]*, 2020. [online]. [Cited 5. 06. 2020.] Available online: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=26029
6. HIDA Ye. O. (2009) Deontolohichni kodeks yak forma zakriplennia deontolohichnykh norm [Deontological Code as a Form of Deontological Rules Connection]. *Pravo i Bezpeka*, 2009, Vol. 5, P. 181 – 184. [online]. [Cited 5. 06. 2020.] Available online: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2009_5_43
7. HLYESTOVA S. S. (2011). Formuvannia deontolohichnoi kultury studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv u protsesi sotsialno-vykhovnoi roboty [Formation of Students' Deontological Culture in the Social and Educational Work of Higher Education Establishment]. Candidate's thesis. Kyiv, Ukraine: National Pedagogical Dragomanov University, 2011
8. KAMINSKA, I. P. (2015). Doslidzhennia skladovykh komponentiv deontolohichnoi kultury maibutnykh medykyv v umovakh anhlomovnoho navchannia [Components Investigation of Future Doctors' Deontological Culture in the Conditions of Studying English]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*, 2015, Vol. 9, P. 21-25. [online]. [Cited 5. 06. 2020.] Available online: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2015_9_6.
9. MATVIICHUK, A. V. (2019) Mistse deontolohichnoi teorii u praktytsi vyshchoi shkoly [Place of Deontological Theory in Higher School Practice]. *Yurydychnyi visnyk. Povitriane i kosmichne pravo*, 2019, P. Vol. 3, P. 40-46. [online]. [Cited 5. 06. 2020.] Available online: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2019_3_8
10. NUNES, V. B.& SOUZA, L. de D. (2018). Ethical Formation in Professional, Scientific and Technological Education. *Educação & Realidade*, 2018, Vol.43 No. 2, P. 711-726. [online]. [Cited 5. 06. 2020.] Available online: <https://doi.org/10.1590/2175-623667554>
11. PEREIBIDA L.V. (2008). Orhanizatsiini zasady diialnosti pedagogichnoho kolektyvu z rozvytku deontolohichnoi kultury uchniv medychnoho litseiu [Organizational Foundations of Pedagogical Collective's Activity in developing of deontological culture of medical lyceum students]. [Candidate's thesis]. Kyiv, Ukraine: Kyiv National Taras Shevchenko University, 2008, 22 p.
12. PROBUCKA, D. (2016) The Educational Aspects of Ethics. *Ethics & Bioethics (in Central Europe)*, 2016, Vol. 6, No.3-41, P. 167-172 [online]. [Cited 5. 06. 2020.] Available online: <https://doi.org/10.1590/2175-623667554>

13. STAROVOIT, I. Y. (2012) Deontolohichni zasady profesiinoi pidhotovky studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv [Deontological Bases of Professional Preparation of the Students of Higher Educational Institutions]. Pedagogichnyi diskurs, 2012, Vol. 12, P. 309-314. [online]. [Cited 5. 06. 2020.] Available online: http://nbuv.gov.ua/UJRN/0peddysk_2012_12_74
14. VASYLIEVA, M. P. (2004) Teoretychni osnovy deontolohichnoi pidhotovky pedahoha [Theoretical principles of deontological training of the teacher]. [Doctoral dissertation]. Kharkiv: H.S. Skovoroda Kharkiv State Pedagogical University, 2004
15. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (2020) [The Law of Ukraine «On Education»], 2020. [online]. [Cited 5. 06. 2020.] Available online: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?lang=en>